Čo je teológia – 1. časť

written by Drahoslav Vajda | 1. januára 2026

A. Slovníkový význam a genéza pojmu

Všeobecná definícia

Teológia je zložené slovo a pochádza z gréckych slov: *theos* – boh a *logos* – slovo, učenie, náuka. Slovom *teológia* doslovne označujeme *učenie o bohu – učenie o božstve* príslušného náboženstva. Alebo voľnejšie sa týmto pojmom rozumejú *myšlienky o bohu*. Táto definícia je definícia teológie vo všeobecnom zmysle tohto slova.

Myšlienky neostávajú v mysli, ale sa vyjadrujkú slovne a formujú sa do celkov, ktoré predstavujú *učenie*. Preto slová *teológia* a *učenie* sú zameniteľné – sú synonymá. Tak ich aj používame.

Biblická teológia

Učenie o Bohu alebo *myšlienky o Bohu* vychádzajúce iba z Biblie pozostávajúcej zo 66 kníh nazveme slovom *biblická teológia.* Môžeme tiež povedať, že v *biblickej teológii* je objavovanie, triedenie a poznávanie právd o Bohu zjaveného na stránkach iba takejto Biblie. Vychádzame pritom zo skutočnosti, že Boh existuje, zjavil sám seba a toto zjavenie sprístupnil ľudstvu. Zdrojom tejto teológie – biblickej teológie -, je jedine zapísané Božie slovo, Biblia a nie aj iný zdroj.

Náboženská teológia

Učenie konkrétneho náboženstva, systematický výklad jeho doktrín nesie pomenovanie *teológia tohto náboženstva.* V takomto zmysle hovoríme o *teológii kresťanskej, islamskej, judaizmu* a podobne. V takomto zmysle *teológia daného náboženstva* je súhrnné učenie konkrétneho náboženstva a poskytuje systematický výklad doktrín iba tohto náboženstva. V tejto teológii (teológiách) sa okrem náboženských (svätých) kníh tohto náboženstva používajú aj iné zdroje, ako napr. vyhlásenia a tvrdenia najvyšších autorít, filozofia, vedecké teórie a iné.

Genéza pojmu teológia

Vznik a vývoj

Pojem *teológia* sa najčastejšie spája s náboženstvom. Historici a filozofi však upozorňujú, že pôvod tohto slova siaha do predkresťanského obdobia. Výraz *teológia* bol známy už v gréckej filozofii. V časoch Pytagora (starogrécky filozof, žil asi v rokoch 570 až 496 pred Kristom) pomenovaním *teológovia* označovali mužov, ktorí básnili o bohoch – teda bolo to pomenovanie istej skupiny básnikov.

V Biblii sa tento pojem nevyskytuje. Uvádza sa[1)] že pojem v sa kresťanstve objavuje až v rannom období cirkvi, v 2. – 4. storočí, kedy dochádzalo k prvým pokusom o systematizáciu kresťanského učenia. Spája sa s menami Tertuliána, Klementa Alexandrijského, Origéna, Atanázia a predovšetkým Aurélia Augustína z Hippó (*354 – † 430). Augustín podal všeobecnú, v podstate dodnes platnú charakteristiku teológie ako *myšlienkovej reči o Bohu*.

Na web stránke *Slovo viery* slovo *teológia* používame výlučne v zmysle *biblická teológia.* Ak by inak, bude na to výrazne upozornené.

Teologické systémy

Súhrn doktrín a učení tvoriaci *vieroučný celok* nesie pomenovanie *teologický systém*. V histórii kresťanstva sa vzniklo viacero teologických systémov. To, že ich je viacero znamená, že sa nezhodujú, ba priam si protirečia, stoja proti sebe. To je smutná skutočnosť a realita našej prítomnej doby. Podrobnejšie o teologických systémoch píšeme v tretej časti tohto mini cyklu.

B. Kresťanská teológia prítomnej doby

V tomto oddiele sa na *kresťanskú teológiu* dívame ako na teológiu vo všeobecnom zmysle slova – ako na *teológiu náboženstva*. Predstavuje sa ako disciplína akademického štúdia, ako učenie systematicky rozvíjajúce myslenie o Bohu na základe viery v sebazjaveného Boha a možnosti jeho poznania. Člení sa na obory, ktoré je možné zaradiť do nasledovných celkov:

1. (*Vlastná*) *biblická teológia* Učí kresťana pochopiť jeho vlastný príbeh vo svetle Božieho zjavenia. Keď kresťan pochopí, že Boh je zvrchovaný nad celou históriou a tisíce rokov dejín ľudstva formuje svoj ľud v rámci jedného plánu spásy, pomôže mu vidieť svoj vlastný príbeh zo správnej perspektívy.

Učí ho pochopiť, odkiaľ je a kam smeruje. Biblická teológia dáva dohromady celý príbeh Biblie, od stvorenia *človeka Adama* až po *nové stvorenie v Kristu*. Keď kresťan pochopí, že začal v hriechu, ale teraz smeruje k večnému radostnému spoločenstvu s Bohom a Božím ľudom, bude to v ňom vzbudzovať vytrvalosť, nádej a radosť uprostred každodenných bojov.

*Učí ho pochopiť, ako do seba zapadá celá Biblia. A*k sa ponoríme do niektorej knihy v Biblii bez toho, aby sme vedeli, kde sa nachádzame v histórii Božieho plánu vykúpenia, pravdepodobne budeme zmätení a odradení. Ale *biblická teológia* nám pomáha pochopiť, ako do seba zapadá celá Biblia, čo umožňuje porozumieť každej jednotlivej časti.

Učí kresťanov porozumieť všetkým častiam Písma vo svetle Kristovho diela, na ktoré poukazujú a pomáha kresťanom zistiť, aký význam majú pre každodenný život.

Na biblickú teológiu sa môžeme dívať ako na súčasť *systematickej teológie*.

2. *Dogmatická teológia* Učí o *dogmách* či *doktrínach*. Môžeme povedať, že je systematickým učením zjavenia sa trojjediného Boha v Kristovi v chápaní jednotlivých cirkví či kresťanských náboženských spoločenstiev. Ich dogmy (doktríny) sú ich základné články viery. Každá denominácia či cirkevné spoločenstvo má svoju dogmatickú teológiu, má svoje dogmy.

3. *Exegetická teológia* Zaoberá sa rozborom a výkladom jednotlivých biblických textov. Je súčasťou biblickej a systematickej teológie.

4. *Historická teológia* Dáva historický pohľad na kresťanské učenie od apoštolskej doby až do súčasnosti. Predkladá dejiny kresťanstva a cirkví.

5. Prirodzená teológia Predkladá, čo je možné poznať o Bohu ľudským rozumom a štúdiom prirodzeného sveta.

6. *Pastoračná* či *praktická teológia* Sprostredkuje uvedenie doktrinálnych právd do života svojej cirkvi a jej jednotlivcov. Patrí sem pastorácia, evanjelizačná misia, liturgia, katechetika a iné praktické veci bežného života cirkvi a jednotlivca.

7. *Systematická teológia* Usporiadava jednotlivé učenia biblickej a exegetickej teológie o Bohu do

jedného celku.

Ak teológia, tak bežného veriaceho v evanjelium asi najviac zaujíma *systematická teológia*. O tomto teologickom odbore môže ešte povedať, že:

Systematická teológia dáva do vzájomných súvislostí údaje o biblickom zjavení, aby ukázala systematicky celkový obraz Božieho sebazjavenia ako obraz jedného celku. Je to druh teológie, ktorý dáva veci do celkov, ktoré vysvetľujú jednotlivé témy. Knihy v Biblii poskytujú informácie o rôznych témach. Napríklad o spasení, ale žiadna kniha sama o sebe neposkytuje všetky informácie o spasení, resp. o ceste spásy hriešnika. Systematická teológia zhromažďuje všetky informácie o spasení zo všetkých kníh Biblie a upravuje ich do jedného celku, ktorý sa nazýva *soteriológia*. A o tom je systematická teológia – je to usporiadanie biblických učení do jedného celku podľa jednotlivých tém, aby v konečnom dôsledku podala celkový obraz Božieho sebazjavenia a jeho konaniu v dejinách ľudstva a spásy Božieho ľudu.

V systematickej teológii je reč o jednotlivých celkoch, ktorými sú:

Bibliológia je učenie o inšpirácii, neomylnosti, autorite a kanonicite Biblie. Je to štúdium a učenie o Biblii ako celku.

Paterológia je štúdium a učenie o Bohu Otcovi

Kristológia je štúdium a učenie o Bohu Synovi, o Pánu Ježišovi Kristovi

Pneumatológia je štúdium a učenie o Bohu Svätom Duchu

Antropológia je štúdium a učenie o človeku a ľudstvu

Hamartológia je štúdium a učenie o hriechu

Soteriológia je štúdium a učenie o spáse

Angeológia je štúdium a učenie o anjeloch

Ekleziológia je štúdium a učenie o Cirkvi

Eschatológia je štúdium a učenie o posledných veciach (časoch)

(V rôznych zdrojoch je rozličné členenie *systematickej teológii*)

Kresťanská teológia a biblická teológia

Pretože slovo *kresťan* a *kresťanstvo* sú široké pojmy a ich obsah nie je jednoznačný, odlišujeme *kresťanskú teológiu* od *biblickej teológie*. Rozdiel medzi nimi spočíva v tom, že v *kresťanskej teológii* vo všeobecnosti zdrojom autority nie je len samotná Biblia, ale ako autorita sa prijímajú aj iné zdroje.

Pod *biblickou teológiou* rozumieme teológiou, ktorej jediným zdrojom je Biblia pozostávajúca zo 66 kníh – takéto je naše chápanie tejto teológie. Len z Biblie vieme, že sa Boh zjavuje a že sa zjavuje prostredníctvo stvoreného materiálneho sveta, v histórii národov a živote jednotlivcov a predovšetkým vo svojom Synovi Ježišovi Kristovi z Nazareta.

Biblická teológia je rámcom stránky „Slovo viery“. Je *plášťom* či *odevom* článkov a dokumentov, ktoré sa na tejto stránke nachádzajú – je ich základom a pozadím.

Pritom je potrebné si uvedomiť, že ani jedna teológia, ani jedno učenie neposkytuje úplné uchopenie bytosti Boha a jeho cesty, pretože Boh je nekonečný a nekonečne vyšší ako sme my. Preto, každý náš pokus o úplné a vyčerpávajúce vysvetlenie jeho bytosti a jeho ciest zlyháva (Rimanom 11:33-36). Predsa však, Boh chce, aby sme ho poznali nakoľko ho poznať môžeme a dokážeme a teológia je prostriedok, ktorý pomáha, ako čo najlepšie poznať Boha a mu porozumieť. Keď sa správne uchopí, biblická teológia je zjednocujúcim učením. Správne uchopená biblická teológia je dobrá a užitočná – vedie k správnemu uchopeniu Božieho slova (2. Timotejovi 3:16-17). Štúdium teológie pomáha, aby sme chápali Boha spôsobom, ktorým ho budeme môcť oslavovať skrze našu lásku a poslušnosť voči nemu.

Všetci uverivší v evanjelium Ježiša Krista by mali intenzívne a osobne študovať Božie slovo – aby sme poznali, milovali a poslúchali toho, s ktorým strávime večnosť.

Čo hovoria teológovia o teológii?

Prečo máme do svojho duchovného života položiť aj základy teológie ?
Keď v ďalšom texte tohto článku hovoríme o teológii, tak sa toto označenie týka všeobecného pohľadu na teológiu.

Dobrá teológia je utváraná podľa biblického zjavenia a zakladá sa na tom, že Boh existuje, zjavil sám seba a toto zjavenie sprístupnil ľudstvu. Toto zjavenie tvorí základ všetkých teologických úvah, výpovedí a zjavení. Čo nebolo ľudstvu zjavené, nemôže byť poznané, študované ani vykladané.

V Biblii nachádzame Boha ktorý vstupuje do ľudského života a dejín, aby uskutočnil svoj plán vykúpenia. Biblia skôr predkladá pravdy uprostred historických situácii, ako by poskytovala systematický súpis toho čo učí. Teológia sa snaží pravdy Biblie systematizovať, aby sme im lepšie rozumeli a lepšie ich v živote uplatňovali. Počiatky takéhoto usporadúvania nachádzame aj v niektorých knihách Biblie, predovšetkým v liste Rímskym.

Prečo študovať, alebo zaoberať sa teológiou?
Hovorí sa, že osobné štúdium Biblie nevyžaduje nevyhnutne štúdium teológie. Častokrát to počuť aj vo forme: *Nepotrebujem biblických učiteľov, mňa vyučuje Svätý Duch.* Ten, kto odmieta teológiu a aj biblických učiteľov, v skutočnosti ochudobňuje a trestá sám seba, pretože teológia, ako uchopenie celého biblického učenia, obohacuje individuálne štúdium Písma, lebo nás učí vidieť viac z toho, čo učí každá stať. Je to tak, ako napríklad výsledkom botanického poznania je, že na prechádzke krajinou vidíme viac z fauny a flóry než bez tohto poznania. Alebo výsledkom poznania elektroniky je to, že vidíme viac než len to, na čo sa dívame na obrazovke televízneho prijímača alebo monitora počítača. Tak aj výsledkom teologického poznania je, že vidíme hlbší význam a dôsledky biblických statí než bez teológie. To, čo potrebujeme vedieť a povedať o Bohu a Synovi, vychádza z Písma. A teologické štúdium nám pomôže zvestovať Boha jasnejšie než by to bolo za iných okolností (teda bez neho).

Často sa chápe vyjadrenie a štúdium biblických právd v systematickej, usporiadanej alebo doktrinálnej forme za niečo úplne odlišné od skutočného kresťanstva, ktoré sa zaoberá praktickými záležitosťami ako: osobný život s Bohom, zvestovanie evanjelia a pod. Faktom ale je, že každý kresťan je teológ! Ako je to možné? Vysvetlíme si to nasledovne.

Ako píšeme vyššie, teológia je slovo gréckeho pôvodu. Je zložené zo slova „theos“, čo znamená „Boh“ a slova „logos“, ktoré v tejto súvislosti má význam „rozumové vyjadrenie“. Slovo teológia by sme potom mohli chápať doslovne ako „poznanie o Bohu“ alebo „štúdium a učenie o Bohu“. Alebo povedané inak, sú to *myšlienky a reč*, ktoré pochádzajú z poznania Boha. Apoštol Pavel píše: *„Ďakujem vždycky svojmu Bohu vzhľadom na vás pre milosť Božiu, ktorá vám je daná v Kristu Ježišovi, že ste v ňom obohatení všetkým, každým slovom i každou známosťou…“* (1. Korintským 1:4-5). Povedané inými slovami a jednoducho, teológia predstavuje štúdium Boha a jeho vzťahu voči

všetkému čo stvoril. Tým, že sme sa narodili znova, začali sme spoznávať Boha a preto trochu chápeme jeho prirodzenosť a jeho činy. To znamená, že svojim spôsobom všetci máme akúsi teológiu bez toho, či sme si vôbec niekedy sadli a snažili sa učenie Písma zosystematizovať.

Takže, správne chápané, teológia nie je záležitosťou len niekoľkých náboženských teoretikov so schopnosťou abstraktného myslenia a debaty, ale je to záležitosť každého jednotlivého človeka. Keď sme toto a takto pochopili, potom je našou povinnosťou stať sa tými najlepšími teológmi, akými len môžeme byť k sláve Božej.

Naše chápanie Boha a objasňovanie jeho ciest sa deje štúdiom knihy, ktorú Boh na tento účel dal a tou je Biblia, ktorá o sebe oznamuje: *„Každé písmo, vdýchnuté Bohom, je aj užitočné na vynaučovanie, karhanie, naprávanie, na výchovné káznenie v spravodlivosti, aby bol človek Boží dokonalý, ku každému dobrému skutku pripravený*“ (2. Timotejovi 3:16-17).

Správne chápanie biblických doktrín je kľúčom k správnemu chápaniu všetkého ostatného. Ak máme vedieť kto je Boh, kto sme my a čo Boh od nás chce, potrebujeme študovať Písmo, to znamená biblické učenie ako celok. Predkladanie biblického učenie ako systematizovaného celku je úlohou teológie.

V každom prípade správny každodenný kresťanský život (pobožnosť, svedectvo, učeníctvo, kresťanské vzťahy, každodenná práca atď.) sa začína správnym myslením. Apoštoli, učitelia, vodcovia ranej cirkvi stojac zoči-voči praktickým problémom, vždy najprv hľadali čistotu teologickej stránky problému a potom aplikovali praktickú nápravu. Najvýraznejšie, myslíme si, to môžeme vidieť v listoch Korintským, kde náprava zboru vedie cez vyučovanie Božích právd a princípov (*„Ale chcem, aby ste vedeli, že…*“ 1. Korintským 11:3). Samozrejme je tomu tak aj v ostatných knihách Písma. Práve v takomto najhlbšom zmysle je poznanie biblických doktrín a systematického biblického učenia kľúčom k životu v posvätení. Svätý Duch používa Božie pravdy vo svojom diele, ktoré koná v nás a skrze nás.

Je samozrejmé, že správne učenie samo o sebe nestačí. Nanešťastie je možné poznanú Božiu pravdu neuskutočňovať v živote a nebyť v praktickej poslušnosti Bohu a jeho zapísanému slovu. A to je dôvodom, prečo má teológia (alebo doktrinálne učenie) často zlú povesť. Od zdravého učenia, či zdravej teológie, sa vždy očakáva, že povedie k svätému životu. Apoštol Pavol sa modlil za zbory, modlil sa za rast ich poznania, lebo vedel, že to povedie k väčšej láske k Bohu a k svätému životu. *„A za to sa modlím, žeby vaša láska ešte viac a viac hojnela pravou známosťou a každým vnímaním, aby ste boli schopní posúdiť, čo je dobré a čo nie, aby ste boli čistí a prostí úrazu na deň Kristov, naplnení ovocím spravodlivosti, donesením skrze Ježiša Krista, na slávu a chválu Božiu*“ (Filipským 1:9-11); *„Preto aj my odo dňa, ktorého sme to počuli, neprestávame modliť sa za vás a prosiť, žeby ste boli naplnení čo do známosti jeho vôle všetkou múdrosťou a rozumnosťou duchovnou, žeby ste chodili hodne Pána, aby ste sa mu vo všetkom ľúbili nesúc ovocie v každom skutku dobrom a rastúc v známosť Boha*“ (Kolosenským 1:9-10). Ak nejaké konkrétne učenie nevedie ku svätému, duchovnému a láskou naplnenému životu, tak potom niečo s ním nie je v poriadku. To však nie je dôvodom, aby sme teológiu zavrhovali a prehliadali.

Správne myslenie a porozumenie tomu, čo Biblia učí, je takým istým vyjadrením našej poslušnosti Bohu, ako sú správne dobré skutky, pravdivá reč a má to význam prinášania slávy Bohu pravdy. Zdravá teológia sa pritom neprejavuje len vyznaním viery, ale aj životom prinášajúcim ovocie Bohu (Filipským 1:9-11 a Kolosenským 1:9-10). Svätý život je založený na správnej teológii (učení), lebo čomu človek verím, tým potom aj žije.

Nie je možné oddeliť Krista od právd, ktoré Písmo o ňom zjavuje. Niet iného Krista ako je ten, ktorý je známy prostredníctvom pravdy a učenia celej Biblie, ktoré teológia systematizuje. Slová, ktoré sú adresované Timotejovi, sú adresované každému Božiemu dieťaťu: *„Usiluj sa, aby si seba*

predstavil dokázaného Bohu, robotníka, ktorému sa netreba hanbiť, ktorý krojí slovo pravdy, ako sa patrí“ (2. Timotejovi 2:15).

Zdrojom pre teológiu je Božie zjavenie v Biblii, ale zaoberá sa aj spoločenstvom viery. Preto je teológia definovaná nielen ako „systematické uvažovanie o Bohu a Písme“, ale aj o „poslaní Cirkvi v súvislosti s Písmom ako normou“.

Ďalším biblickým predpokladom, ktorý je vodidlom v štúdiu a systematizácii biblického učenia je ten, že Svätý Duch, ktorý inšpiroval písanie Biblie, vedie aj rozum a srdce veriaceho. Keď „Svätý Duch uvádza do každej pravdy“ ide tu vlastne o odkrývanie toho, čo už je dané. Naviac, nemôže byť rozdiel medzi pravdou, ktorú kresťanské spoločenstvo poznáva skrze prebývanie Svätého Ducha a tým, čo predkladá Písmo. Pritom všetkom však treba rešpektovať skutočnosť, že konečné slovo má len a len Biblia, lebo ide o slovo Božie. Všetky ľudské slová a skúsenosti sú pravdivé len do tej miery, nakoľko sa kryjú so zjavením Biblie.

Sme spolupútnikmi na ceste životom a delíme sa o to, čo vieme a poznávame o Bohu a jeho konaní.

„Biblická teológia áno, teologický systém nie“.

Snažme sa porozumieť čo hovorí Boh, ale sa neuzatvárajme do žiadneho teologického systému.

Poznámky

A) *dogma* -y, ž. /gréc./ 1. *cirk*. článok viery, pokladaný za neomylný, nezvratný a večný 2. *pejor*. slepo uznávaná poučka, zásada, učenie – všetko často nedokázané a neodôvodnené

dogmatika -y ž. /gréc./ 1 . teologická disciplína zaoberajúca sa článkami viery, 2. sústava dogiem

Príbuzné slovo:

doktrína -y, ž. /lat./ 1. náuka, poučka sústava poučiek, nemenné učenie (podobne ako *dogma*), 2. súhrn vyhranených názorov, zásad, pravidiel, napr. *vojenská doktrína, štátna doktrína* a pod.

Použitá literatúra

1) Stanley M. Horton a kol.: *Systematická teologie*, Křesťanský život 2001
2) Bruce Milne: *Skúmanie pravdy*, Návrat 1992, Praha
3) Charles C. Ryrie: *Základy teológie*, Třinec, BIBLOS 1994

4) Kolektív autorov: *Filozofický slovník*, Nakladatelství Olomouc 2002.

Umiestnené: 3. októbra 2024

Doplnené a upravené: 27. januára 2025